چاپ چهارم

اصول زیبانویسی

خط تحریر

برای همه

تألیف و تحریر
حمید نیرومند

اصول زیبانویسی

خط تحریر

برای همه

حمید نیرومند

مؤسسهٔ انتشاراتی آراد کتاب

نیرومند، حمید، ۱۳۵۰ -
اصول زیبانویسی خط تحریر / حمید نیرومند؛ با مقدمه چنگیز میرزایی. --
تهران: آراد کتاب، ۱۳۸۴.
۱۱۲ ص.: نمونه؛ رقعی
ISBN: 978-964-8943-33-8
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.
۱. خط نستعلیق -- راهنمای آموزشی. ۲. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی.
الف. عنوان.
NK/۳۶۳۹ / ۹ن۲۳ف   فا ۷۴۵/۶۱۹
کتابخانه ملی ایران   ۸۴-۲۳۸۳۸م

اصول زیبانویسی خط تحریر برای همه

☑ تألیف: حمید نیرومند
☑ ناشر: مؤسسه آراد کتاب
☑ نوبت چاپ: چهارم ۸۹
☑ ناشر همکار: راه کمال
☑ تیراژ: ۲۰۰۰ جلد
☑ صحافی: کیمیا
☑ لیتوگرافی: نقش آفرین
☑ چاپ: رهنما
☑ قیمت: ۱۸۰۰۰ ریال
☑ حروفچینی: صالحی
شابک: ۸-۳۳-۸۹۴۳-۹۶۴-۹۷۸
ISBN: 978-964-8943-33-8

www.aradbook.com
مرکز پخش و فروش: کتاب پویه
تلفن: ۶۶۹۵۸۶۷۶ _ ۰۹۱۲۵۳۹۷۰۹۹

بسم الله الرحمن الرحیم

به نام خدا

حسنت به اتفاق ملاحت جهان گرفت

آری باتفاق جهان می‌توان گرفت

حاصل تلاشم را در تدوین این مجموعه به همسر عزیزم که همیشه همراه و مشوقم بوده است، تقدیم میدارم.

حمید نیرومند

مقدمه:

روندگان طریقت به نیم جو نخرند

قبای اطلس آن کس که از هنر عاریست

انسان از سپیده دم آفرینش تا امروز لحظه‌ای از تلاش و تکاپو باز نایستاده و هر دمی قدمی به پیش برداشته و فاصلهٔ خود را با دیگر جانداران فزونی بخشیده است. پرده‌های جهل و تاریکی را دریده و از خاک به افلاک پریده است. هزاران اختراع و ابداع بهت‌آور به بازار نیاز بشر عرضه داشته است که مخلوق پسین، کمال بخش پیشین بوده است. پیوسته اندیشهٔ خود را پالوده و پیراسته و از کسر و کوتاهش کاسته است. اما تا امروز نتوانسته است پا را از دایرهٔ یک تکرار شگفت‌آور که عمرش به دیرندگی زندگی است بیرون گذارد.

"خط" این مولود شیرین شمایل اندیشهٔ بشر، تقریباً به پیرسالی انسانست که هنوز رتبهٔ نخست خود را در میان مجموعهٔ بی‌شمار اختراعات بشر حفظ کرده و هیچ ناسخی به نسخ این نسخه دست نیافته است. شگفت‌انگیزتر آن که دومین رتبه را نیز فرزند جوان و چابک خط، یعنی "چاپ" به کف دارد. خط، بشر را از شتر به شاتل نشانده و از چرتکه به کامپیوتر رسانده است گرچه منظور کتابی که پیش‌رو دارید، "شیوه خط" است و نه نفس

آن امّا چگونه می‌توان بهایی‌ترین دستاورد بشر را با چهره‌ای نپیراسته و اندامی نیاراسته به بازار عرضه کرد.

امروزه بیشترین زمان بسیاری از آدمیان به نوشتن و یا خواندن می گذرد این انسان چگونه می‌تواند روح خسته‌اش را با سوهان خطی ناخوش بفرساید و در سایه خطی چشم‌نواز نیاساید؟

خطی که تنید گی تار و پودش، جان‌پرور و شوق‌آور است.

گرچه خط در ردیف هنرهای هفتگانه نیست، اما خط، زیور عروس شعر و کاکل ونوس معماریست..آمیختگی خوشنویسی با شعر، معماری و خط (کتابت)، پیوند جان و جسم است.

از این‌رو ملّت شعرآفرین و ذوقمند ایران پابه‌پای شاعران و معماران شیرین کار، خطاطان و خوشنویسان نام‌آور پرورده تا پیرایه بند الاهۀ ذوق و هنرش باشند.

خط خوش اقسام و انواعی دارد که از آن میان "خط تلفیقی" موضوع بخش سوم این کتاب است. این خط همان‌گونه از نامش پیداست، آمیختگی هنری از دو خط نستعلیق و شکسته است که به دلایل زیر پدید آمده و پیشنهاد شده است:

۱ـ خط نستعلیق اگرچه خط رسمی کشور است و متانت و وقار زبان فارسی را حفظ می‌کند، اما در این روزگار شتابناک، سرعت تحریر آن بسیار کند است.

۲ـ خط شکسته نستعلیق گرچه بسیار زیبا و عرفانی است، اما به دلیل کثرت پیوندهای حروف، خواندش دشوار است. بویژه در روزگاری که چاپگرهای کامپیوتری و لیزری، فرصتی برای تقویت تمرکز حواس و کشف پیچ و تاب‌های چشم‌نواز این خط را نمی‌دهد.

۳ـ خط تلفیقی به امتیازات هر دو خط آراسته و از عیبهای آنها پیراسته است.

این‌جانب با تقدیم این برگ سبز اگر بتوانم رضامندی خوانندگان را فراهم آورم و یا حتی حساسیت آنان را نسبت به این پیشنهاد برانگیزانم و آنها را به تکمیل و تصحیح این شیوه وا دارم دستاوردی بزرگ یافته‌ام.

چنگیز میرزایی

پیشگفتار:

ای دو جهان از قلمت یک رقم

بی رقمت لوح دو عالم عدم

در کفِ من مشعل توفیق ده

ره به نهانخـــانه تحقیق ده

اِعلَم اِنَّ الخَط مَخفِیٌ فی تَعلیمِ الأُستاذ وَ قَوامُهُ بکثرتِ المَشقِ وَ صَفاءُ الباطِنِ

بدان! به درستی خط سری است نهفته در آموزش استاد و کمال و قوام آن به فزونی تمرین و صفای درون است. خط از مهم‌ترین دستاوردهای بشری است و هنگامی‌مورد عنایت قرار خواهد گرفت که زیبا و خوش منظر باشد.

نیاکان با ذوق ما در راستای پاسخ به نیاز فطری و روح کمال طلب خود، دست به تغییر، تحول و تطور خط زده‌اند و طی قرنها خطوط مختلفی پدید آورده‌اند که هر یک دارای کاربرد خاص و زیبایی قابل توجهی است.

در این میان خط نستعلیق که بر گرفته از دو خط زیبای نسخ و تعلیق است، مخلوق ذوق و سلیقه هنرمندان و خوشنویسان سرزمین عزیزمان ایران است که به مرور زمان تکامل یافته و در میان خطوط به «عروس

خطوط اسلامی» لقب گرفته است و این از آن روست که در طراحی این خط تناسب اجزای حروف و منحنی‌های موزون آنها موجد زیبایی حیرت انگیزی است که آن را از سایر خطوط اسلامی‌متمایز می‌سازد. این خط به عنوان خط رسمی کشور ما شناخته شده و به خط فارسی نیز مشهور است که خطی باوقار و خوانا است.

این خط بعدها بر اثر تند نویسی شاخه‌ی دیگری بنام شکسته نستعلیق پیدا کرد و کاربرد زیادی یافت و به مرور زمان اصول و قواعد خاصی برای آن وضع گردید. خط شکسته نستعلیق آخرین خط ابداع شده در ایران و روان ترین و سریع ترین و برای تحریر زیباترین خط محسوب می‌شود و به راستی که در تنویر روح و تلطیف جان اهل هنر تا مد شعاع بصر و بصیرت بی همتاست. از خطوط نستعلیق و شکسته نستعلیق برای مکاتبات و به صورت تحریر هم استفاده می‌شود. ضرورت زیبا نویسی برای تمام افراد با سواد جامعه حکم می‌کند تا کلیه دست نوشته‌ها با استفاده از این خطوط و با رعایت اصول و قواعد مربوط باشد. نیز اقتضای هر یک از این خطوط اینگونه است که کهتران برای اشخاص بزرگتر و بلند مرتبه تر، از خط نستعلیق تحریری و مهتران برای کوچکترها از خط شکسته نستعلیق تحریری استفاده نمایند.

«شما و این مجموعه»

در پاسخ به احساس نیاز بسیاری از دانش آموزان، معلمین و نیز بسیار کسانی که از خط ناخوانای خود رنج می‌برند و به منظور آموزش بهتر و یادگیری دقیق و اصولی خط تحریر، این مجموعه در سه بخش مجزا که هر یک در برگیرنده مراحل مختلف آموزشی است، تنظیم شده است. بخش یکم که در واقع پیش نیاز بخش دوم است شامل آموزش خط نستعلیق تحریر با معرفی حروف آغاز و در ادامه با اتصال حروف، کلمه نویسی، سطر، بیت و رباعی نویسی و صفحه پردازی خاتمه می‌یابد. در بخش دوم ضمن معرفی حروف خط شکسته نستعلیق تحریر، به همان ترتیب بخش نخست و با تفصیل بیشتر اتصالات و کلمات تعلیم و نمایش داده شده‌اند. چون شکل کلمات در این خط، تنوع بیشتری دارند، در فراگیری بهتر این خط نیاز است تا هنرجویان به صورت حضوری در کلاس تعلیم گرفته و با جزئیات نگارش آن آشنا گردند ولی از آنجایی که شرایط شرکت در کلاس برای همگان فراهم نیست، روش آموزش در این کتاب به گونه‌ای تنظیم شده است که توضیحات لازم در بین تعلیمات و در مراحل مختلف دروس آمده و تا حد زیادی این مشکل را برطرف نموده است. در بخش سوم، شیوه‌ای از خط تحریر آموزش داده شده که محاسن هر دو خط فوق را داراست به این معنی که همانند خط نستعلیق

خوانا بوده و از خصوصیات خط شکسته همچون زیبایی و تندنویسی برخوردار است.

لذا به منظور شکل‌گیری بهتر خط هنرجویان در این بخش سعی شده است تا نمونه‌های متعددی از سطرها با ترکیب‌های مختلف جهت تمرین در نظر گرفته شود. لازم به توضیح است در این بخش سرعت دست می‌تواند قدری بیشتر بوده لذا در این مرحله نیز دقت کافی در اجرای حروف بویژه در شروع دوره تا چند ماه ضروری است تا بر اثر تمرین و ممارست این شیوه ملکه ذهن شده تا زمانی که دست خودبخود این حرکات را در نگارش اجرا نماید.

«چند توصیه‌ی مهم»

۱ـ بخش اول و دوم این کتاب را با مداد معمولی تمرین کنید زیرا اصطکاک بین ذغال نوک مداد با کاغذ، سرعت حرکت دست را در نوشتن کم کرده و تسلط نویسنده را زیاد می‌کند.

۲ـ بهتر است برای نوشتن از مدادهایی که نوک آنها کند و پهن شده است اجتناب گردد، نرمی‌نوک مداد B یا HB و اندازه طول آن از ۱۴ سانتی متر برای بزرگسالان و ۱۰ سانتی متر برای کودکان کمتر نباشد.

۳ـ فاصله نوک انگشت سبابه تا نوک مداد حدود ۳ سانتی متر و فاصله چشم تا صفحه کاغذ حدود ۳۰ سانتی متر باشد.

٤ـ برای تمرین خط تحریر باید از کاغذ خط دار استفاده نمود. اگر کاغذ بدون خط کشی را برای تمرین انتخاب می‌نمائید حتماً قبل از تمرین خط کرسی را با فاصله‌های متناسب روی آن رسم و بر اساس آن تمرین کنید.

٥ـ از تند نویسی تمرینات بخش اول و دوم بپرهیزید و تمرینات این قسمت‌ها را به آرامی‌و با سرعت کم انجام دهید و در مرحله اول بخش سوم کتاب هم از تند نویسی پرهیز کنید.

٦ـ تمرینات خط تحریر را چه با مداد و چه با خودکار (در مرحله پایانی بخش سوم) هیچگاه روی کاغذهای روغنی یا گلاسه انجام ندهید و همیشه از کاغذهایی که زبری مناسبی دارند استفاده کنید.

۷ـ مهم نیست که شما با دست راست یا دست چپ می‌نویسید. در واقع همان تسلطی را که افراد راست دست به دست راستشان دارند، افراد چپ دست دست هم به دست چپشان دارند، مهم این است که همواره ساق دست شما با خطوط افقی کاغذ زاویه قایم داشته باشد.

۸ـ میزان فشار مداد یا خودکار به صفحه کاغذ در تمام مراحل تحریر تقریباً یکسان است مگر در انتهای حروف دایره دار در خط شکسته که در بخش مربوط توضیحات آن داده شده است.

۹ـ چنانچه در یک برگ کاغذ تمرین می کنید یا قصد نوشتن مطلبی را دارید حتماً از یک زیر مشقی از جنس فوم یا حداقل از چند برگ روزنامه استفاده نمائید.

درس اول

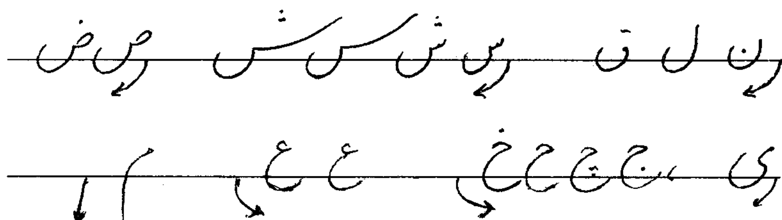
یک عامل مهم در زیبا و خوانا نویسی خط تحریری توجه به خط زمینه یا (کرسی) و استفاده صحیح از آن است. خط زمینه یا خط کرسی، خطی است افقی که محل قرار گرفتن حروف و کلمات را تعیین می‌کند و مسیر سطر را در صفحه مشخص می‌سازد.

در خط فارسی، مجموعه حروف بر اساس خط زمینه به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند:

الف: حروفی که کاملاً بالای خط زمینه قرار می‌گیرند، شامل:

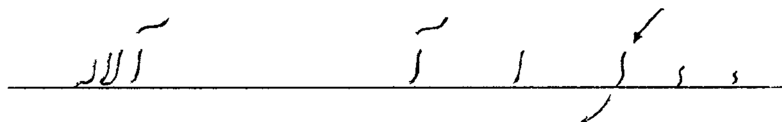
توجه به این نکته کاملاً ضروری است که هرگاه حرف دیگری به ابتدای این حروف وصل شود، این حروف همچنان موقعیت خود را نسبت به خط زمینه حفظ می‌کنند، مگر در موارد خاصی که در بخش اتصالات به آن اشاره می‌شود.

ب: حروفی که قسمتی از آنها بالا و قسمتی دیگر از آنها زیرخط زمینه قرار می‌گیرند، شامل:

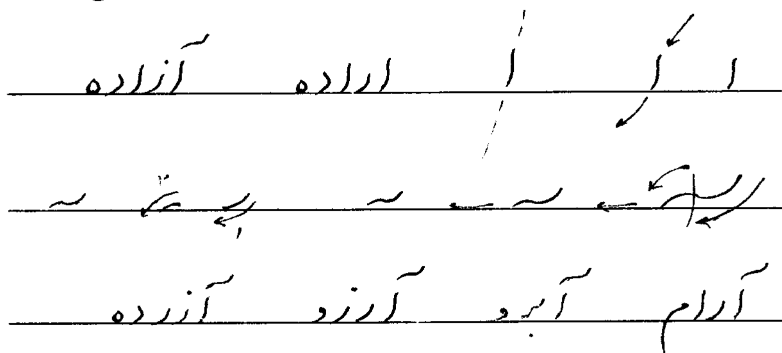
بطور کلی می‌توان گفت هیچ حرفی در خط فارسی تماماً زیر خط زمینه نیست. باید توجه داشت که حروف و کلمات در خط تحریری هر چقدر هم زیبا و با تناسب اجرا شوند اما در محل و جایگاه مناسب خود در کرسی قرار نگرفته باشند، جلوه چشم نوازی نخواهند داشت در عین حال اگر هر حرف در جای مناسب و هر کلمه با توجه به کرسی در سطر جاگذاری شود ، می‌توان گفت نیمی‌از اصول زیبا نویسی خط تحریری رعایت شده است. بنابراین در تمریناتی که به منظور بهتر شدن خط تحریری انجام می‌پذیرد لازم است تا علاوه بر دقت در اجرای صحیح و با قاعده حروف به محل قرار گرفتن هر حرف و کلمه نسبت به خط زمینه نیز توجه داشت و بهتر است تک تک حروف را نیز هنگام تمرین در کاغذهای خط دار اجرا کرد و از تمرین در کاغذهای بدون خط کشی بخصوص در ابتدای کار پرهیز نمود.

درس دوم

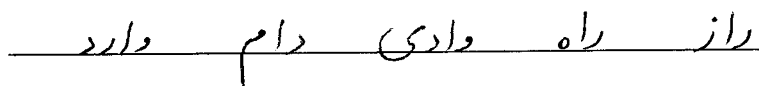

حرف (الف) کاربرد زیادی در حروف و کلمات خط فارسی دارد. این حرف گاهی کاملاً بلند و ضخیم و گاهی کوتاه و نازک اجرا می‌شود. در هر حال ابتدای این حرف از سمت راست شروع شده و انتهای آن به سمت چپ میل می‌کند.

ساختار کلی حرف (الف) نیز تمایل به سمت چپ دارد. این حرف در حالت تنها از بالا به پائین و هنگامی‌که حرف دیگری به ما قبل آن وصل شده باشد از پائین به بالا نوشته می‌شود که در این صورت انتهای حرف که به سمت بالا کشیده می‌شود کمی‌به راست میل می‌کند. بحرف (الف) هنگامی‌که از پائین به بالا کشیده می‌شود (الف معکوس) گفته می‌شود.

کلاه حرف (الف) دارای دو قسمت است که دور قسمت اول تقریباً دو برابر دور قسمت دوم طول دارد.

درس سوم

ب پ ت ث ی آ د ا ب

ب پ ت ث ی ا د ب

این حروف دارای دو شکل کوتاه و بلند هستند. شباهت آنها بدین قرار است که هر دو اندازه این حروف کاملاً روی خط زمینه نوشته می‌شوند و نقطه هر دوی آنها در قسمت وسط حرف قرار دارد و در هر دو اندازه قابلیت اتصال حروف به ما قبل آنها وجود دارد هم چنین جهت حرکت در هر دو اندازه از راست به چپ می‌باشد. تفاوت آنها نیز بدین قرار است که انتهای شکل کوتاه آنها کاملاً به سمت بالا میل می کند اما انتهای حرف در اندازه‌های بلند این حالت را ندارد.

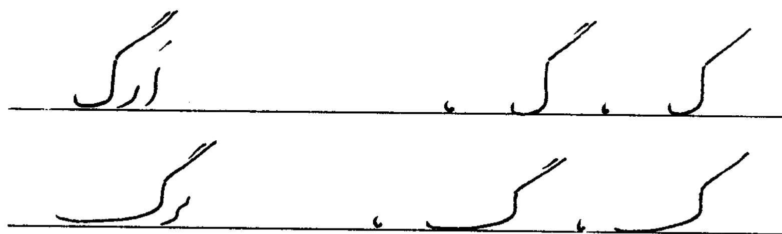
ب پ ب پ شیب دار

ب ـبـ باشیب کمتر ب باشیب بیشتر

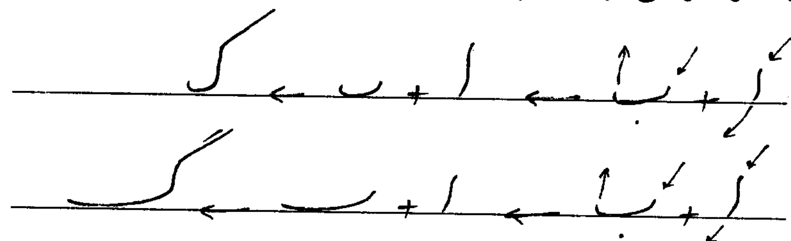
این حروف چنانچه به حروف دیگری وصل شوند به حالت دندانه و به شکل زیر نوشته می‌شوند. لازم به ذکر است که حروف (ن) و (ی) نیز چنانچه به حروف دیگری وصل شوند به همین حالت دندانه و مشابه حالت وصل همین حروف نوشته می‌شوند.

با بر نر نا بم نم بن تن

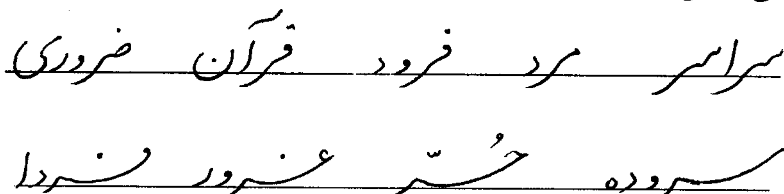
درس چهارم

این حروف از اتصال حرف (الف) و حرف (ب) به وجود می‌آید. البته تغییراتی در این دو حرف ایجاد می‌شود بدین ترتیب که (الف) قدری بلندتر از حالت معمولی و (ب) قدری کوتاه تر اجرا و بهم وصل می‌شوند. در شکل بلند این حروف طول (الف) تغییر نمی‌کند و تنها حرف (ب) بلندتر اجرا می‌شود و شیب آن نیز بیشتر از شیب در اندازه کوتاه است.

حرف (ک) و (گ) در شروع کلمه و در اتصال به حروف دیگر شکلهای گوناگون و متنوعی دارد که در پایان این بخش خواهد آمد. برخی از این اشکال عبارتند از:

درس پنجم

ر ، ز ، ژ ، رازی

این حروف با یک حرکت و روی خط زمینه نوشته می‌شوند. حرف (ر) به حالت تنها به دو شکل (مرغی) و (خنجری) نوشته می‌شود. اندازه حرف (ر) در نوع خنجری کوتاه‌تر و خوابیده‌تر از نوع مرغی است ولی در هر حال پسندیده‌تر اینست که این حرف همیشه بصورت ظریف و کوچک تحریر شود، چنانچه از حد معمول بزرگتر اجرا شود از زیبایی کلمه می کاهد.

مرغی ← ر روز رنز رهرو راه

ر ← خنجری مادر دریا درس

ره‌آورد رام ارباب ارزان ،

این حرف در خط نستعلیق تحریری به حرف دیگری وصل نمی‌شود اما اکثر حروف به آن قابل وصل هستند که برخی از آنها عبارتند از:

کا کب گل کم کی کُد

کار کوکب کلام گنج گنجه کیسه

درس ششم

و ، ورود ، واو ،

این حرف با یک حرکت شامل یک چرخش و ادامه حرکت در مسیر سایر حروف مشابه و هم اندازه مثل (د ـ ذ) و (ر ـ ز ـ ژ) نوشته می‌شود. نکته قابل توجه در تحریر این حرف آن است که قسمت سر آن حتماً پر بوده و تو خالی نوشته نشود.

و و توپُر نوشته شود وام واقف ،

وصال دوام واحد دُرود ورزش

این حرف مثل حروف (ر ـ ز ـ ژ) به هیچ حرف دیگری وصل نمی‌شود اما همان سری از حروفی که به (ر ـ ز ـ ژ) قابل وصل هستند به (و) نیز قابلیت اتصال دارند.

سوز عود مور صورت کوچه بوم ،

توت پوریا ثواب جوجه هوا گور ،

؛ در خط نستعلیق هیچ کشیده‌ای به حرف (و) وصل نمی‌شود

درس هفتم

ف ف برف ، برف ،

ف ف اُرف ، دَف

از اتصال چرخش سر حرف (و) یا همان قسمت اول این حرف با حرف (ب)، حرف جدید (ف) به شکل زیر حاصل می‌شود.

و تو پُر نوشته شود وام واقف ،

وصال دوام واحد گردود ورزش

این حرف نیز دارای دو شکل کوتاه و بلند است. در هر دو مورد سر حرف تو پر نوشته شده و در شکل کوتاه انتهای حرف به سمت بالا میل می‌کند اما در شکل بلند آخر حرف این حالت را ندارد. نکته قابل توجه این است که سر حرف (ف) در وسط و آخر کلمات تو خالی نوشته می‌شود.

نفر کفر سفر سفارت صفر ،

کف وقف سقف صف سف

درس هشتم

د ذ   در   ددر

حروف (د ـ ذ) به دو اندازه بزرگ و کوچک نوشته می‌شود. شکل کوچک آن که، بیشتر متداول است هنگامی‌مورد استفاده قرار می گیرد که به صورت تنها بکار برده می‌شود. اما هنگامی که بعد از آن حرف (ر) قرار بگیرد و هر دو حرف مربوط به یک کلمه باشند، اندازه (دال) کمی‌از حد معمول بزرگتر نوشته می‌شود. به این نوع (د) شکاری گفته می‌شود.

داده   داوود   دور   ورود   راد

حرف دال، در تمام کلمات بالا به صورت معمولی نوشته می‌شود

دریا   درمان   درشک   مادر   آذر

این حروف هنگامی‌وصل می‌شود که آخرین حرف کلمه باشد. در این حالت بسیار شبیه (ر) است. چنانچه به کشیده وصل باشد باز هم شبیه حرف (ر) بوده ولی کمی‌از خط زمینه بالاتر قرار می گیرد.

بنده   پسندیده   پدیده   دیندار   دیدار

رشد   وحید   ارجمند   حیدر

درس نهم

ه ← ه ه آ ب ا ر ه

بلندی این حرف از حروف (د ـ ذ ـ و ـ ر ـ ز ـ ژ) که به یک اندازه هستند، کمی‌کوتاهتر است. حرف (ه) در حالت تنها فقط به شکل بالا نوشته می‌شود و بسیار شبیه حرف (د ـ ذ) است با این تفاوت که حرکت اول آن خمیده‌تر از حرکت اول (د ـ ذ) نوشته می‌شود.

)) ه ← ه ه

ارّه تیره سیره چیره ساده

تنوع شکل این حرف در خط فارسی بیشتر از سایر حروف است تا جایی که در اول، وسط و آخر کلمات و نیز در اتصالات شکلهای مختلفی دارد.

اول ← همه همراه هنر هفت

وسط ← بهره جانها مهر بهروز

آخر ← همه سینه قهقهه چهره

در خط تحریر از «هـ» دو چشم بسیار کم استفاده می‌شود و کاربرد زیادی ندارد.

درس دهم

ط ط حافظ

این حرف از سه بخش تشکیل شده که حرکت اول و دوم بطور پیوسته اجرا شده و دسته آن که شامل یک (الف) تنها و کوتاهتر از حد معمولی است پس از آن نوشته می‌شود. بهتر است فاصله طرفین (الف) با هم برابر باشند.

ط ربط

بربط واغط وسط خط قط

بهتر است سفیدی داخل این حرف کوچکتر در نظر گرفته شود. بخصوص در اتصالات که رعایت این مسئله بسیار مهم بنظر می‌رسد و کمک بسیار زیادی به زیبایی کلمه می‌نماید. قسمت آخر این حرف ضمن اینکه دارای شیب است قدری از شروع حرف جلوتر قرار می گیرد.

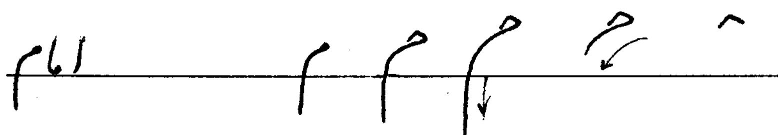
طلا ظهر طاهر ظن ظالم ط

متظاهر مطلا عطر عطـر عطاری

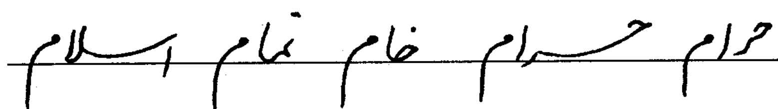
طبل طهارت طهماسب طالب خطر

خطاط خطاطی منظور مناظره منظر

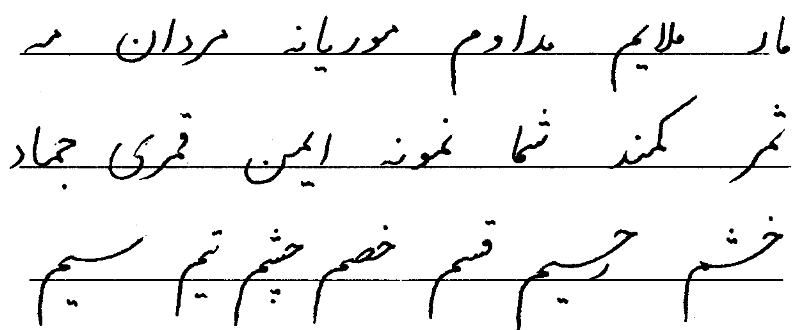
درس یازدهم

حروفی که به عنوان دسته دوم حروف خط فارسی معرفی می‌شوند، بخشی بالا و بخشی زیر خط زمینه قرار دارند. حرف (میم) شامل ۳ بخش است که یک مرحله شامل سر حرف و دور آن است که بالای خط زمینه قرار می‌گیرد. مرحله دوم (الف) متصل به دو حرکت اول (میم) است که کاملاً زیر خط زمینه جای دارد.

در شکل بزرگ نگارش حرف، طریقه و مراحل اجرای آن نمایش داده شده است. در اندازه طبیعی، سفیدی داخل سر میم از بین می‌رود. دسته حرف (میم) که شامل یک (الف) تنهاست، کوتاه‌تر اجرا شود.

درس دوازدهم

نهال   ن ل   زمان

دو حرف بالا ضمن اینکه بخشی بالا و بخشی زیر خط زمینه واقع هستند بسیار شبیه به همدیگر بوده و تفاوت عمده آنها در طول اندازه حرف (الف) متصل به دایره‌هاست که در حرف (ل) بلندتر و در حرف (ن) کوتاهتر از حد معمول اجرا می‌شود. ولی دوایر هر دو حرف از سمت راست به چپ نوشته می‌شوند و کاملاً هم اندازه هستند.

دوایری که از سمت راست به چپ نوشته می‌شوند در قسمت آخر کمی‌به سمت راست متمایل می‌شوند.

ن ن ل ل

زال زلال زوال حاصل اهل

باید دقت داشت که دوایر این حروف از حد معمول بزرگتر نوشته نشود، زیرا زیبایی این حروف اصولاً به تناسب دوایر آنها وابسته است.

دوران یزدان جاودان بیرون چنان

درس سیزدهم

و و ← ق براق

این حرف از دو بخش تشکیل شده است. بخش اول همان سر حرف (و) بوده و بخش دوم دایره‌ای است که شبیه دایره حرف (ن) است. باید توجه داشت که سر حرف (ق) شبیه سر حرف (و) همیشه در حالت تنها تو پر نوشته می‌شود و دایره حرف که بعدی اجرای آن است شبیه سایر دوایر خط زمینه قرار می گیرد.

و ← غلط ق ← صحیح رزق

رق ق رواق

برق فرق غرق شرق عرق

قابل توجه: جهت نقطه‌های دوتایی در حروف (ت،ق) همیشه از چپ و بالا شروع شده به راست و پائین ختم می‌شود.

← غلط ← صحیح

درست ← درست یار ← یار

درس چهاردهم

آری   ی   آری

حرف (ی) به دو صورت دایره‌ای و کشیده معکوس نوشته می‌شود. تنها کشیده‌ای که در خط فارسی از چپ براست و (بر خلاف جهت سایر کشیده‌ها) نوشته می‌شود کشیده حرف (ی) است و به همین جهت به آن کشیده معکوس می گویند. شکل دایره دار این حرف بیشتر و شکل کشیده معکوس آن کمتر مورد استفاده قرار می گیرد. شکل دایره دار آن شامل ۳ جزء است.

۱ + ۲ + ۳ ← ی

آزادی

شکل کشیده معکوس حرف (ی) تماماً بالای خط زمینه واقع شده و شامل دو جزء است که با یک حرکت نوشته می‌شود در خط تحریر به ندرت از شکل کشیده معکوس این حرف استفاده می‌شود.

کاملاً روی خط زمینه قرار می‌گیرد

ی قسمتی بالا و قسمتی زیر خط زمینه قرار می‌گیرد

روزی بازاری ازلی ابدی سحری

درس پانزدهم

ص ض ارض

حروف (ص ـ ض) با یک حرکت نوشته می‌شوند اما هر یک از دو جزء تشکیل شده‌اند. جزء اول سر حرف است که بالای خط زمینه نوشته شده و جزء دوم دایره آن است که شبیه سایر دوایر زیر خط زمینه واقع می‌شود.

۱ ص این مرحله روی خط زمینه باشد

۲ ص دایره زیر خط زمینه قرار می‌گیرد

سر این حرف بسیار شبیه مرحله اول حرف (ط) بوده با این تفاوت که در سر حرف (ص) قسمت شروع حرف کمی‌مایل‌تر به سمت عقب می‌رود و بهتر است سفیدی داخل سر این حرف کوچکتر در نظر گرفته شود.

ص ص ص

دایره زیر خط زمینه، از راست به چپ و انتهای آن مایل به سمت بالا

صاد صلابت مصلا صراحت صداقت

صلح اصحاب صحرا صورت ضرب

درس شانزدهم

عرش ــ شش ــ سس

این حروف به دو شکل دندانه‌دار کشیده نوشته می‌شوند. هر دو شکل دارای دایره‌ای هستند که شبیه سایر دوایری است که خصوصیاتشان ذکر شده. در (س) دندانه دار فاصله دندانه اول و دوم کمتر و فاصله دندانه دوم و سوم بیشتر باشد. دندانه‌ها باید تیز و قابل تشخیص بوده و هر چقدر به سمت جلو حرکت می‌کند با شیب نیز همراهند.

درس ــ س

درس ــ س

در شکل کشیده ٤ جزء قابل تشخیص است. جزء اول مرحله ورود، دوم نزول، سوم سطح و جزء چهارم مرحله صعود است.

دایره به جزء چهارم کشیده وصل شده و زیر خط زمینه و به همان اندازه‌ای که در حالت دندانه دار نوشته شده بود، اجرا می‌گردد.

شمع ــ شیوه ــ شایسته ــ شنا ــ شور

سلیمان ــ سلمان ــ شهید ــ شهادت

درس هفدهم

ح ح ح ح ارج

این حروف و حروفی که در درس هجدهم معرفی می‌شوند، به دوایر معکوس مشهورند زیرا بر خلاف سایر دایره‌ها از سمت چپ به راست نوشته می‌شوند. در خط نستعلیق تحریر این حروف فقط یک شکل دارند که شامل دو جزء است.

جزء اول سر حرف است که به جزء دوم یا همان دایره وصل می‌شود به این ترتیب:

۱ ۲

فرخ رواج حج شاخ سنگلاخ

سر این حرف کمی‌به سمت پائین میل می‌کند و دسته‌ای که وصل کننده آن به دایره است قوس دار نوشته می‌شود.

باید توجه داشت که دوایر معکوس بیشتر از سایر دوایر از خط زمینه پائین می‌آیند و اندازه آنها قدری بزرگتر است.

حبیب چیره حنیر خمیر خسته

حق خجسته فرخنده حلاوت حکم

درس هجدهم

ع ع ع غ دروغ

این حروف نیز از دوایر معکوس هستند. بهتر است از ابتدا تا انتهای این حروف با یک حرکت نوشته شود و در هیچ مرحله‌ای مداد را از روی کاغذ برنداشت. این عمل به یکدست‌نویسی این حرف کمک شایانی می‌کند. در زیر مراحل اجرای این حرف نمایش داده می‌شود.

۱ ۲ ۳ ۴

قسمت زیر سر این حروف کمی‌بیرون تر از آغاز حرکت اول بوده و دایره معکوس شبیه دایره معکوس حرف (ح) است.

ع ع ح هر دو از چپ به راست

غم غنم غماز عماد عمـاد عمر

عسر عیب عید عـیـد اعتماد عبد

غرور غـرور مغز معایب معذور

سعید سعادت قعر طغری صغری

اتصالات

تا این مرحله به چگونگی اجرای هر حرف پرداختیم و آنها را به دو دسته بالای خط زمینه و زیر خط زمینه تقسیم بندی نمودیم در این مرحله برای ایجاد کلمات نیاز است تا شکل اتصالات مورد بررسی قرار گیرند. در خط نستعلیق تحریر بسیاری از حروف به حروف دیگر قابل اتصال نیستند. اتصالاتی که در این بخش اجرا شده‌اند شامل اتصال یک حرف به حرف دیگر است که به اتصالات (دو حرفی) موسوم‌اند که بر اساس حروفی که مورد اتصال واقع شده‌اند به دو دسته بالای خط زمینه و زیر خط زمینه تقسیم گردیده‌اند که خط اول مربوط به دسته اول و خط دوم مربوط به دسته دوم می‌باشد. لازم به توضیح است که بعضی از اتصالات کاربرد خاصی در فارسی ندارند و کلمه بی‌مفهومی‌را می‌سازند که در این قسمت فقط به منظور نشان دادن نحوه اتصال آنها به همدیگر آورده شده‌اند. مثل اتصال دو حرفی (طح) یا (عع) و ...

ا لا لب لد لر لو له لط لف لے لب لف

لم لن لی لل لق لس لص لع لح

با بت بد بر بو به بط بف بک بے بف

بم بن بل بق بس بص بع بح

ک کا کب کد کر کو که لک کف سک کے کط ،

کم کن کل کق کی کص کس کع کح ،

اکثر اتصالات حرف کاف شبیه حرف الف است

ف فا فب فر فو فه فد فک فف فط سف

فم فن فل فق فی فص فس فس فع فح ،

تمام اتصالات حرف «قاف» شبیه حرف «فا» است

ط طا طب طر طو طه طد طک طف سط طے ،

طن طم طی طل طق طص طس طع طح

م ما مب مد مر مو مه مف مط سے

مم من می مس مل مق مص مع مح

تمام اتصالات حرف (ن) شبیه اتصالات حرف ب است

مثال ← بن من یا بت نت

تمام اتصالات حرف (ل) شبیه اتصالات حرف (ا) است

مثال ← لاله ـ از اتصال الف بحروف دیگر

تمام اتصالات حرف (ی) شبیه حرف (ب) است

مثال ← یم نم یا یو بو

ص صا صد صر صو صه صف صک ـــص ،

صم صی صن صل صق صس صص صع صح

س سا سد سر سو سه سف سک ـــس ،

سم سن سل سق سی سص سع سح

ح حا حب حد حر حو حه حک حج حف ح

حن حی حس حص حق حل حم حع حج

ع عا عب عر عو عه عد عک عف ع

عن عی عس عص عق عل عم عع عج

غالب راغب غرور غوطه‌ور زاغه

جالیز خداوند خزانه جوانب زخم

رسم شن سالم سوزان اشک

صادق صدرا ضرب رضه صوت

اراضی واضح ضوابط صلابت ...

ملامت مدارا مروارید مور مردانه

دامن رامش مذموم مدهوش

چند کلمه

طالب طبابت طراوت طوطی طلا

طور طرد ظواهر ظهور ظهر ظلم

فارسی قایق فال فلک فوری

فوائد زرّافه قرارگاه واقف فرد

قم قسم رازقی وقفه قفل قدر

کار کسب کسوف کف گرامی

کلم کمانچه کاکل کرکس کریم گود

بلا بربط بردبار بلوط بدر بوریا

بیم بسیم بیمار بودجه بهیار بهار

کابل نشان بنیا مینا تیره به

بدن بدامه پور پدرام پیام پدر

تمرین کلمه‌نویسی ۱

در این قسمت کلماتی که از دو یا چند حرف جدا از هم تشکیل شده‌اند به عنوان سرمشق در ابتدای هر سطر و به صورت پر رنگ ارائه شده و در ادامه سطر به صورت کمرنگ تر در نظر گرفته شده است، شما می‌توانید با مداد از روی آنها با سرعت کم و دقت زیاد تمرین نمائید. در این مرحله بهتر است پیوستگی حرکات را حفظ نموده و حتی الامکان از پاک کن استفاد ه ننمائید.

راه راه راه راه راه

روز روز روز روز روز

آوازه آوازه آوازه آوازه آوازه

دارو دارو دارو دارو دارو

زرد زرد زرد زرد زرد

آزاد آزاد آزاد آزاد آزاد

ارج ارج ارج ارج

آب آب آب آب

آرد آرد آرد آرد

ارزان ارزان ارزان ارزان

آرش آرش آرش آرش

آرم آرم آرم آرم

ده ده ده ده

دوازده دوازده دوازده دوازده

دو دو دو دو

راز راز راز راز

رازق رازق رازق رازق

هفت هفت هفت هفت

شصت شصت شصت شصت

صحبت صحبت صحبت صحبت

ملک ملک ملک ملک

تسبیح تسبیح تسبیح تسبیح

عشق عشق عشق عشق

حسن حسن حسن حسن

قلب قلب قلب قلب

تقصیر تقصیر تقصیر تقصیر

حقیر حقیر حقیر حقیر

تمرین کلمه‌نویسی ۲

در این قسمت کلماتی به عنوان سرمشق ارائه شده‌اند که از سه یا چند حرف متصل تشکیل شده‌اند. در ابتدای هر سطر این کلمات به صورت پر رنگ و در ادامه بصورت کمرنگ مشاهده می‌شوند. شما می‌توانید به همان **روش کلمه نویسی ۱ از روی آنها به تمرین بپردازید:**

نصر نصر نصر نصر

قصر قصر قصر قصر

قمر قمر قمر قمر

عطّار عطّار عطّار عطّار

سحر سحر سحر سحر

لعل لعل لعل لعل

نقطه نقطه نقطه نقطه

پیک پیک پیک پیک

فکر فکر فکر فکر

شیخ شیخ شیخ شیخ

حکیم حکیم حکیم حکیم

شمع شمع شمع شمع

شیشه شیشه شیشه شیشه

صبا صبا صبا صبا

صبر صبر صبر صبر

مسجد مسجد مسجد مسجد

چشم چشم چشم چشم

صبح صبح صبح صبح

عمل عمل عمل عمل

عمل عمل عمل عمل

غنم غنم غنم غنم

شکل شکل شکل شکل

سبب سبب سبب سبب

سیمین سیمین سیمین سیمین

مِهر مِهر مِهر مِهر

سقف سقف سقف سقف

مینا مینا مینا مینا

لطف لطف لطف لطف

طبیعت طبیعت طبیعت طبیعت

سطر نویسی

برای نوشتن یک سطر زیبا لازم است تا تک تک حروف و نیز کلماتی که از اتصال حروف بهم ایجاد می‌شوند زیبا و بر اساس اصول نگاشته شده باشند و موقعیت هر یک از آنها به نسبت خط زمینه حفظ شده و علاوه بر اینها فاصله حروف و کلمات به گونه‌ای باشد که سیاهی و سفیدی‌های ایجاد شده با هم متناسب و هماهنگ باشد. علاوه بر نکات فوق اصولی که در نوشتن یک سطر رعایت آنها الزامی‌است بدین قرارند:

۱ـ در یک سطر لازم است تا یک کلمه که از سایر کلمات زیباتر و چشم نوازتر و هم چنین به وسط سطر نزدیک‌تر است به صورت کشیده نوشته شود.

۲ـ طول سطرهایی که زیر هم نوشته می‌شوند با همدیگر برابر باشد.

۳ـ حرف یا کلمه آخر سطر کمی‌بالاتر از خط زمینه و سایر حروف قرار گیرد.

اینک با رعایت نکات فوق می‌توانید از روی قسمت‌های کمرنگ سرمشق‌ها تمرین نموده و کم کم به سرعت دست خود هنگام نوشتن بیفزائید. توجه داشته باشید تمام آموخته‌های شما در دروس گذشته در این مرحله بکار گرفته می‌شود و دقت در اجرای اصول تک تک حروف و اتصالات کلمات در زیبایی سطر نقش مهمی‌ایفا می کند.

از دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

از دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

از دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

از دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

از دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

از دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

از دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

از دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

دردم از یار است و درمان نیز هم

دردم از یار است و درمان نیز هم

دردم از یار است و درمان نیز هم

دردم از یار است و درمان نیز هم

دردم از یار است و درمان نیز هم

دردم از یار است و درمان نیز هم

دردم از یار است و درمان نیز هم

دردم از یار است و درمان نیز هم

دل فدای او شد و جان نیز هم

دل فدای او شد و جان نیز هم

دل فدای او شد و جان نیز هم

دل فدای او شد و جان نیز هم

دل فدای او شد و جان نیز هم

دل فدای او شد و جان نیز هم

دل فدای او شد و جان نیز هم

دل فدای او شد و جان نیز هم

مرا امید وصال تو زنده میدارد

مرا امید وصال تو زنده میدارد

مرا امید وصال تو زنده میدارد

مرا امید وصال تو زنده میدارد

مرا امید وصال تو زنده میدارد

مرا امید وصال تو زنده میدارد

مرا امید وصال تو زنده میدارد

مرا امید وصال تو زنده میدارد

دور گردون گر دُو روزی بر مُراد ما نرفت

دور گردون گر دُو روزی بر مُراد ما نرفت

دور گردون گر دُو روزی بر مُراد ما نرفت

دور گردون گر دُو روزی بر مُراد ما نرفت

دور گردون گر دُو روزی بر مُراد ما نرفت

دور گردون گر دُو روزی بر مُراد ما نرفت

دور گردون گر دُو روزی بر مُراد ما نرفت

دور گردون گر دُو روزی بر مُراد ما نرفت

دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور

دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور

دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور

دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور

دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور

دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور

دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور

دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور

نخست موعظه پیر میفروش اینست

نخست موعظه پیر میفروش اینست

نخست موعظه پیر میفروش اینست

نخست موعظه پیر میفروش اینست

نخست موعظه پیر میفروش اینست

نخست موعظه پیر میفروش اینست

نخست موعظه پیر میفروش اینست

نخست موعظه پیر میفروش اینست

که از مُعاشر ناجنس احتراز کنید

که از مُعاشر ناجنس احتراز کنید

که از مُعاشر ناجنس احتراز کنید

که از مُعاشر ناجنس احتراز کنید

که از مُعاشر ناجنس احتراز کنید

که از مُعاشر ناجنس احتراز کنید

که از مُعاشر ناجنس احتراز کنید

که از مُعاشر ناجنس احتراز کنید

مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم

مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم

مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم

مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم

مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم

مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم

مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم

مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

بیت و رباعی نویسی

برای نوشتن دو یا چند مصرع زیر هم توجه به چند نکته ضروری است:

۱ـ هر مصرع باید حداقل دارای یک کشیده باشد چون سطری که در آن هیچ کلمه‌ای بصورت کشیده نوشته نشده باشد هر قدر هم حروف و کلمات طبق اصول و با دقت نوشته شده باشند، از جلوه چندانی برخوردار نخواهد بود.

۲ـ در سطرهایی که زیر هم نوشته می‌شوند بهتر است کشیده‌ها در امتداد یکدیگر و مایل به جهت راست و یا مایل به جهت چپ باشند. هم چنین می‌توانند از ریتمی‌هماهنگ در سطرها بصورت یک در میان، برخوردار باشند به گونه‌ای که به عنوان مثال کشیده‌ها در سطرهای اول، سوم و پنجم نزدیک به آخر و در سطرهای دوم و چهارم نزدیک به اول سطر در نظر گرفته شوند.

۳ـ حرف یا کلمه‌ای که در آخر سطر قرار دارد کمی‌بالاتر از موقعیت خود نسبت به خط زمینه قرار گیرد.

٤ـ تمام سطرها از یک نقطه شروع و در یک نقطه تمام شود و یا به عبارتی طول سطرها برابر با هم باشند.

طبیعی است برای نوشتن اشعاری که از ابیات بیشتری تشکیل شده‌اند قواعد فوق در مصرع‌هایی که زیر هم قرار می‌گیرند مصداق پیدا می‌کند و بهتر است رابطه هر مصرع با مصرع‌های پائین و بالای خود مورد توجه قرار گیرد و در واقع هر مصرع، با مصرع روبروی خود در رابطه نیست و فقط لازم است تا طول سطر مصرع‌های روبرو با هم برابر باشند.

در این سرای بی کسی، کسی به در نمی زند

به دشت پُر ملال ما پرنده پر نمی زند

یکی ز شب گرفتگان چراغ بر نمی کند

کسی به کوچه سار شب در سحر نمی زند

دل خراب من دگر خراب تر نمی شود

که خنجر غمت از این خراب تر نمی زند

گذرگهی است پر ستم که اندر او به غیر غم

یکی صدای آشنا به رهگذر نمی زند

نه «سایه» دارم و نه بر بیفکنندم و سزاست

اگر نه بر درخت تر کسی تبر نمی زند

«هوشنگ ابتهاج»

شنیدم که چون قوی زیبا بمیرد
فریبنده زاد و فریبا بمیرد
شب مرگ تنها نشیند به موجی
رود گوشه‌ای دور و تنها بمیرد،
در آن گوشه چندان غزل خواند آن شب
که از مرگ غافل شود تا بمیرد،
من این نکته گیرم که باور نکردم
ندیدم که قویی به صحرا بمیرد،
تو دریای من بودی آغوش بگشا
که میخواهد این قوی زیبا بمیرد

«دکتر شیرازی»

قطعه شکسته نستعلیق به قلم غبار

بخش دوم

شکسته نستعلیق تحریر

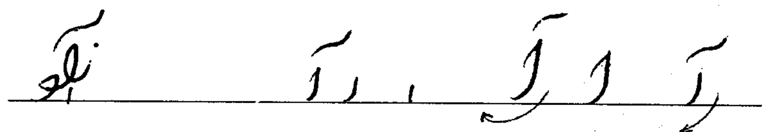
«پیش درس بخش دوم»

خط شکسته نستعلیق ، خطی روح نواز و خیال انگیز است و چشم هر بیننده‌ای را با حرکتهای روان، گردشها و پیچش‌های زیبا می‌نوازد. این خط برای مکاتبات روزمره خوشنویسان خطی مناسب است. در این خط اتصال اکثر حروف بهمدیگر امکان پذیر است و چنانچه این اتصالات بیشتر شود بر زیبایی این خط افزوده می‌گردد و در صورتی که اتصالات کمتر انجام شود بر خوانایی خط افزوده می‌شود. هم چنین در این خط تنوع شکل حروف بسیار زیاد است و بسته به موقعیت حروف در سطر ممکن است یک حرف تا ۷ شکل مختلف داشته باشد. بنابراین شکل کلمات نیز گوناگون است و یک کلمه را به چندین حالت می‌توان نگاشت. در خط شکسته تحریر گاهی مشاهده می‌شود که شکلهای مختلف حروف و کلمات شباهت زیادی به یکدیگر ندارند ولی در تمام حالات قوسها و منحنی‌های این خط بر گرفته از خط نستعلیق است. ذکر این نکته نیز ضروری است که کلیه حروفی که در خط نستعلیق روی خط زمینه قرار دارند در این خط نیز عموماً روی خط واقع می‌شوند مگر شکلهای متنوع دیگری از آنها که ممکن است قدری پائین‌تر از خط زمینه بیایند و به همین ترتیب تمام حروفی که در خط نستعلیق قسمتی بالا و قسمتی زیر خط زمینه قرار دارند در اینجا نیز همان موقعیت را خواهند داشت. تفاوت اصلی این خط با خط نستعلیق تحریر در این است که

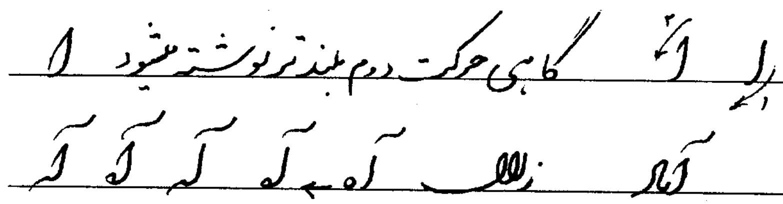
حروف (آ) ـ (د ـ ذ) ـ (ر ـ ز ـ ژ ـ و) ، چنانچه در اول یا وسط کلمه‌ای قرار گیرند می‌توانند به اغلب حروف دیگر وصل شوند. در حالی که همین حروف در خط نستعلیق قابلیت وصل به حروف دیگر را ندارند.

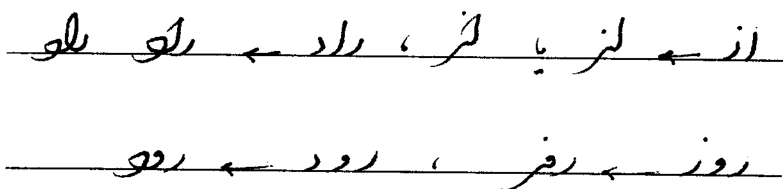
در این بخش بعد از نمایش شکل هر حرف ، شکلهای مختلف آن نیز بهمراه اتصالات آن به حروف دیگر آموزش داده شده و در قسمتهای بعدی تمریناتی بصورت کمرنگ در نظر گرفته شده که شما می‌توانید از روی آنها به مشق بپردازید. توجه به این نکته بسیار مهم است که هر حرف یا کلمه فقط با یک حرکت مداد نوشته شود و از رفت و برگشت روی حروف کمرنگ خودداری گردد. بجز تمریناتی که در نظر گرفته شده ، روزانه حداقل یک ساعت در کاغذهای خط دار به تمرین بپردازید و نوشته‌های خود را با سرمشق‌ها مطابقت دهید.

درس اول

حرف (الف) روی خط زمینه قرار می‌گیرد. این حرف را به اندازه‌های مختلف می‌توان نوشت و بنابر نیاز بکار برد. گاهی ممکن است در سطر، (الف) قدری پائین‌تر از خط زمینه هم نوشته شود. انتهای این حرف به سمت چپ صفحه میل می‌کند و گاهی همین حرکت به حرف بعد متصل می‌شود. در مواقعی قسمت شروع (الف) با زائده‌ای که ظریف‌تر اجرا می‌شود همراه است که آن را زیباتر می‌کند. این حرف چنانچه در وسط کلمه‌ای قرار گیرد می‌تواند به حروف (د) و (ل) بعد از خودش متصل شود. این حرف در اتصال به (ه) و (ل) دو شکل استثنایی دارد که به آن اشاره می‌شود.

اتصالات حرف (الف)

لا لا لب له لو لر له لط لغ لف لک لی

لن لی لص لس لم لح لع لق

ابر ابر ابر = ابد ابر ابر = ابر

ادب ادب ادب ادب ادب ادب

آزاد آزاد آزاد آزاد آزاد آزاد

آباد آباد آباد آباد آباد

آرزو آرزو آرزو آرزو آرزو آرزو

آدم آدم آدم آدم آدم

اتصال اعتصاب اعتبار استاد استاد

آسمان آلام آرام آلام ابراهیم ابراهیم

اسماعیل اسحق اسلام السلام اعجاز اعجاز

درس دوم

ب ب ب ب ب ب ب اراب

حروف (ب ـ پ ـ ت) دارای شکلهای مختلفی است و نسبت به حرف قبلی و بعدی خود شکل متفاوتی خواهد داشت. طول این حرف نیز می‌تواند بسیار کوتاه تا بسیار بلند باشد و این مسئله نیز به محل قرار گرفتن این حرف در سطر بستگی دارد. در بسیاری از حالات انتهای (ب) به صورت بریده نوشته می‌شود. ولی باید توجه داشت که اگر از شکل قوس دار این حرف استفاده شود، قسمتی از قوس زیر خط زمینه قرار می‌گیرد. در هر حال نقطه این حرف باید کاملاً در قسمت وسط و پائین حرف و فاصله طرفین نقطه با هم برابر باشد.

ب ب بحالت نستعلیق با کمی گودی بیشتر

ب ب ب به سه اندازه نوشته میشود

ب ب ن ن گاهی (ن) هم خوانده میشود

آب آب آب آب آب آب

جار برف باران بالش بازار

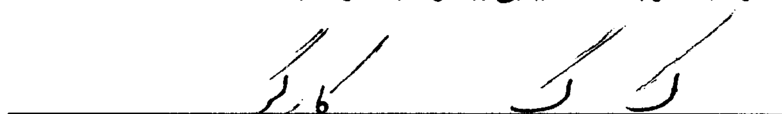
اتصالات حروف (ب ـ پ ـ ت)

درس سوم

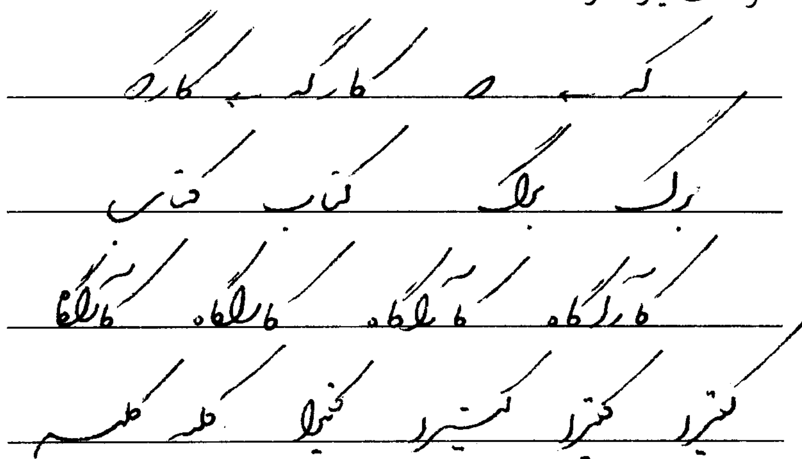

حرف (ک ـ گ) در حالت جدا دارای دو شکل کوتاه و بلند هستند. شکل کوتاه آن می‌تواند بنابر ضرورت کوتاه تر از حد معمول و شکل بلند آن نیز گاهی می‌تواند بلندتر باشد. سر کاف می‌تواند به (الفِ) این حرف وصل یا از آن جدا باشد.

در صورتی که جدا نوشته شود با پرتاب مداد همراه است و انتهای آن بسیار نازک نوشته می‌شود. به این حرکت (ارسال) سر کاف می‌گویند که زیبایی خاصی به این حرف میدهد. طول سر کاف می‌تواند قدری از حد معمول بلندتر باشد تا زیبایی بیشتری به حرف بدهد.

چنانچه این حرف به (ه) وصل شود شکل خاصی به خود می‌گیرد که سر کاف نیاز ندارد.

اتصالات حروف (ک ـ گ)

کا کن کب کو کر که کط کف کی

کم کن کی کص کع کع کاک

اتصالات کاف و گاف به سایر حروف مشابه اتصالات

حرف الف به سایر حرفهاست

کمند کمند کمند کمند کمند

گرامی گرامی کبود کبود افکار افکار

کشتی کشتی کشتی فکر فکر کمر

گیسان نرگسان گل گل کاهی

کمین کمینگاه گره گردون گردون

گردون گی کینه کینه کیسه

گلشن گلشن گلشن مسکین مسکین

درس چهارم

حروف (ر ـ ز ـ ژ) فقط با یک حرکت و در یک مرحله نوشته می‌شوند. در برخی مواقع طول آن بلندتر و با پرتاب همراه است و گاهی کوتاهتر از حد معمول و به اختصار نوشته می‌شود که هر کدام در جای خود زیبایی خاصی دارد.

این حرف در خط نستعلیق قابلیت اتصال به حروف دیگر را ندارد در حالی که در خط شکسته به سایر حروف وصل می‌شود.

اتصالات حروف (ر ـ ز ـ ژ)

درس پنجم

و   و ا   واو   وُرود

حرف (و) به اکثر حروف قابلیت اتصال دارد و همیشه و در همه حال قسمت سر آن تو پر نوشته می‌شود.

وا   وب   ور   ود   وه   وک   وت   وث

وی   ون   وس   وص   وخ   وع   وم

والا   وداع   ودیعه   وامق   واثق

خون   خورشید   هوا   سفر   سوار

خوش   جادو   هوش   هنر   هنر   جبر

بود   دولت   حالت   قوت   قوت

روش   سرود   خوش   خوشتر   جوان

عود   تو   عشوه   عشوه   فرسوده

فرمود   نومید   نوید   بیرون   باور

درس ششم

حرف (ف) به دو شکل کوتاه و بلند نوشته می‌شود. قسمت سر حرف (ف) نیز همیشه توپر است. چنانچه در وسط و آخر کلمه‌ای قرار گیرد که به حروف قبلی متصل باشد، تو خالی نوشته می‌شود. یک شکل این حرف کمی‌زیر خط زمینه قرار می‌گیرد.

فا فب فر فو فه فه فک فط ف

فی فن فس فص فق فح فع فم

حافظ جفا خفه تفاوت نفت نفرین

طرف هاتف گفته سقف نفته

تحفه تلف لطف لطیفه

درس هفتم

حرف (د ـ ذ) هنگامی‌که تنها بکار رود به صورت بسته و باز نوشته می‌شود. هنگامی‌که بعد از آن حرف (ر) قرار گیرد به صورت باز و در سایر اوقات به صورت کوچک و بسته نوشته می‌شود. هنگامی‌که حرف (و) به آن وصل شود، شکل خاصی پیدا می‌کند.

حرف (دال) هنگام وصل به حرف (را) بصورت فوق نوشته می‌شود

برای اتصال به حروف (ر) ـ (ن) ـ (ی) ـ (ه) ـ (ب) ـ (ج) ـ (س) به حالت دور دار و بسیار بزرگتر از حالت معمولی بکار می‌رود.

درس هشتم

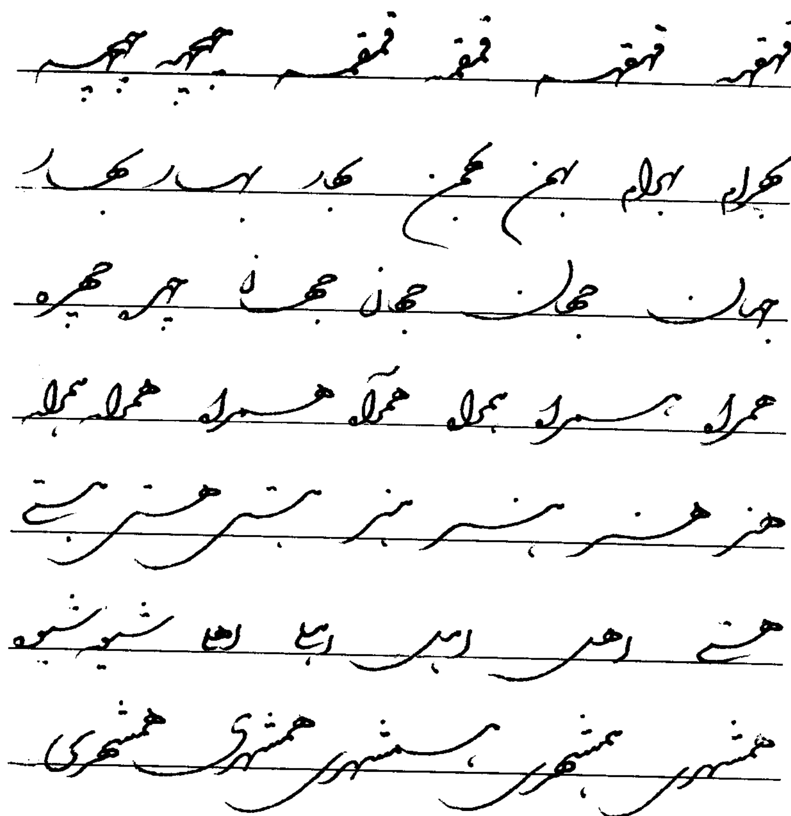
این حرف به گونه‌های متنوعی نوشته می‌شود. در اول، وسط و آخر کلمات به صورتهای گوناگون می‌توان آن را بکار برد. اما انتخاب بهترین شکل آن برای زیباتر کردن کلمه بسیار مهم است. گاهی اتصال شکلی از آن که هماهنگی با سایر حروف کلمه ندارد از زیبایی کل کلمه می‌کاهد و گاهی در کلمات دو یا سه حرفی انتخاب شکل مناسب این حرف زیبایی خاصی به کلمه می‌بخشد. این حرف هنگامی‌که به حرف (آ) وصل می‌شود، شکل خاصی به خود می‌گیرد و در وسط کلمه به شکلهای مختلف زیر نوشته می‌شود:

در انتهای کلمه نیز به شکلهای بالا دیده می‌شود.

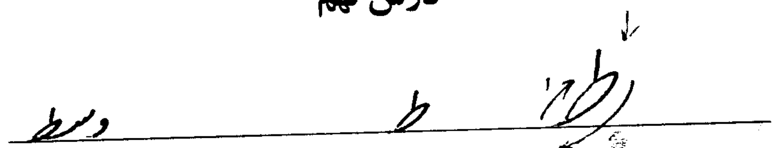
اتصالات حرف (ه)

این حرف در خط شکسته تحریر به شکلهای بسیار متنوعی در اول، وسط و آخر کلمات بکار می‌رود. باید توجه داشت که در هر قسمتی از کلمه که نگاشته می‌شود زیباترین و مناسبترین شکل آن مورد استفاده قرار گیرد.

این مسئله یک امر بصری است و کمتر تابع قوانین و ضوابط خاصی است. به شکلهای مختلف این حرف در قسمتهای مختلف کلمات توجه فرمائید:

درس نهم

حروف (ط ـ ظ) با دو حرکت نوشته می‌شوند. حرکت اول سر حرف و قسمت متصل به آن است و حرکت دوم (الف) کوتاهی است که به سر حرف وصل می‌شود. حرکت آخر مقداری بلندتر و از شروع حرف نیز تا کمی جلوتر ادامه می‌یابد.

طاهر طبیب طراز ظهور ظهر طهارت

مطلب طمع طمع طبیعه طلیعه طلوع ظهر

مطهر مظهر مطابق مطلق طریق طراد

عطر معطر طواف طاق خطاب شرط طعنه

لحظه لحظه طالب طلیعه حظر خطیر

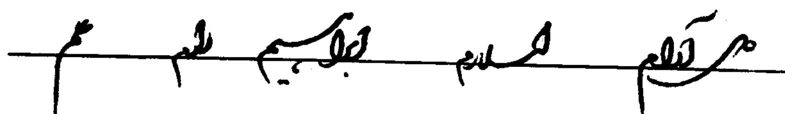
طوطی طلسم طاسم طوطی فطرت طبل

عاطفه طلاء طاووس طاووس طنز

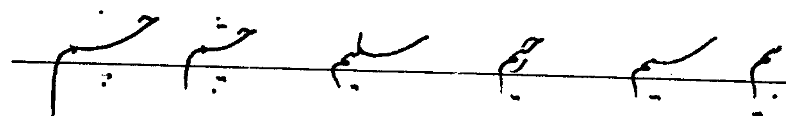
درس دهم

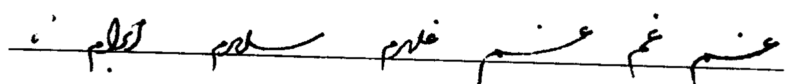

این حرف بخشی بالا و بخشی زیر خط زمینه قرار دارد و در آخر کلمات به شکل دسته بلند و دسته کوتاه نوشته می‌شود.

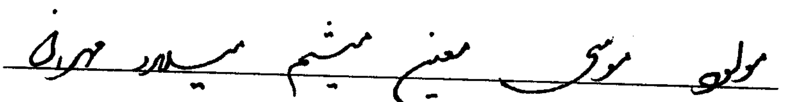

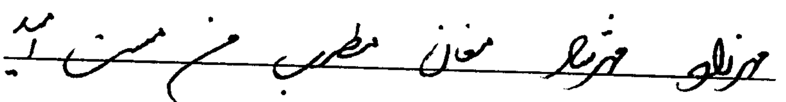
استفاده از شکلهای مختلف این حرف بخصوص در شروع **کلمات با** محدودیت روبروست و نمی‌توان در انتخاب آن اعمال سلیقه کرد و نوع آن را فقط حرف بعدی معین می‌نماید. به شکلهای مختلف این حرف در اتصال به حروف دیگر در کلمات زیر توجه فرمائید.

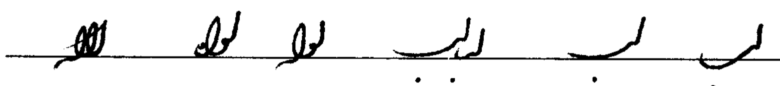
درس یازدهم

این حرف نیز در حالت تنها دارای حداقل ۵ شکل مختلف است که دو شکل آن شبیه به (ن) نستعلیق و سه شکل دیگر آن کاملاً شکسته بوده و هر یک در اتصالات مختلف زیبایی خود را دارند. باید توجه داشت که هیچگاه به تنها مورد استفاده قرار نگیرد. اتصال این حرف در وسط کلمات شبیه به اتصال حروف (ب) یا (ی) است.

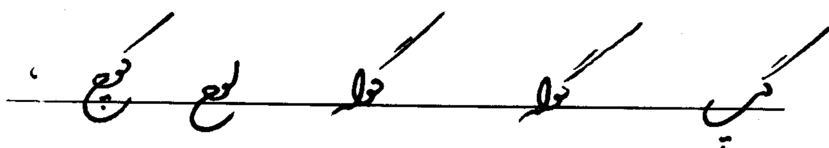
درس دوازدهم

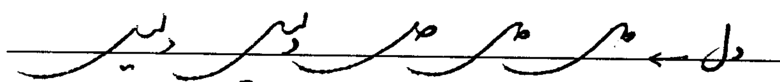

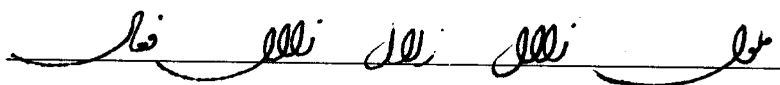
در حالت تنها شبیه حرف (ن) بوده و تنها دسته آن قدری بلندتر است. اتصالات آن در اول کلمات شبیه اتصالات حرف (الف) است. در آخر کلمات نیز حرف (ن) و با الف بلندتر به حروف قبلی متصل می‌شود.

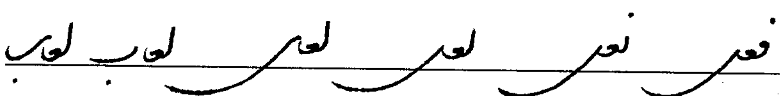

همانطور که ذکر شد اتصال این حرف به سایر حروف شبیه اتصال حرف (الف) به سایر حروف است چنانچه به صورت خمیده یا اصطلاحاً (دالی) به سایر حروف وصل شود (کاف) خوانده می‌شود. به مثالهای زیر توجه کنید.

درس سیزدهم

ق ن ق رواق

این حرف از اتصال سر حرف (و) و دایرهٔ حرف (ن) بوجود می‌آید. باید توجه داشت که قسمت سر این حرف در حالت تنها تو پر نوشته شود. طبیعی است که چنانچه در قسمت اول و آخر کلمات هم قرار گیرد، همین حالت را خواهد داشت. فقط در وسط کلمه تو خالی نوشته می‌شود و اندازه آن در وصل به هر حرف دیگر تغییری نخواهد کرد.

براق براق عشق عشق عشق

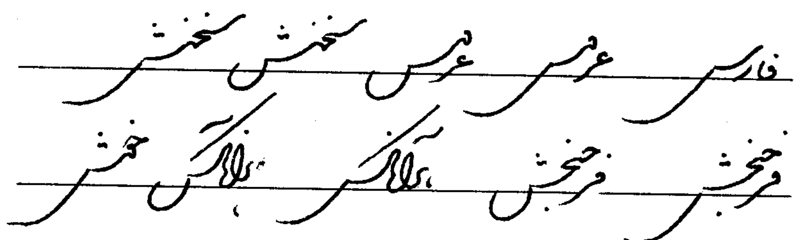
اطراق برق برق سقف حقیر

تقوی قلب حقارت عشقبازی عمیق

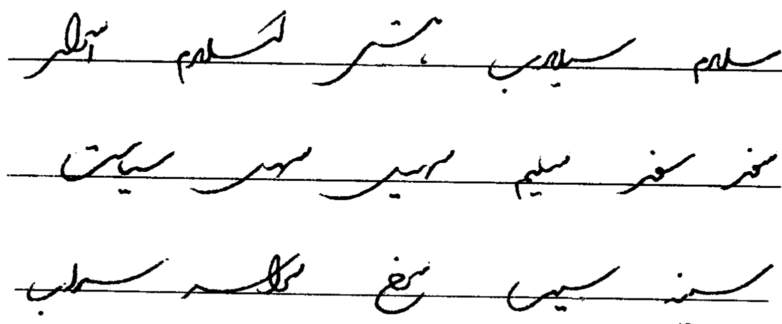
درس چهاردهم

حرف (س) به حالتهای گوناگون و متنوعی مورد استفاده قرار می گیرد و انتخاب بهترین شکل آن برای بکار بردن در کلمات انتخاب بسیار دشواری است زیرا تمامی‌اشکال آن از زیبایی نامحدود برخوردارند. و در واقع باید گفت بین گونه‌های زیبا ، باید زیباترین را برای وصل و استفاده د رکلمات جستجو نمود.

دندانه‌های این حرف گاهی برای زیبایی بیشتر از بین می‌رود و به یک حرکت موجی تبدیل می‌شود. اما هنگامی که به حرف (ر) وصل می‌شود به دو حالت دندانه دار یا کشیده نوشته می‌شود.

درس پانزدهم

ص ص ص صلیب

حروف (ص ـ ض) از دو قسمت سر حرف و دایرهٔ حرف (ن) تشکیل شده اند. قسمت سر حرف بهتر است کوچکتر ولی کشیده تر نوشته شود.

ص ص ص ضرب صاعقه

صورت صواب صدا صبر صاحب

گاهی شروع حرکت اول از زیر حرف بیرون می‌زند و با انحناء همراه است. این حرکت کوچک موجب زیبایی بیشتر این حرف بخصوص هنگام خوشنویسی با قلم می‌شود.

ص ص

صنم صبا صبح صنوبر صاف

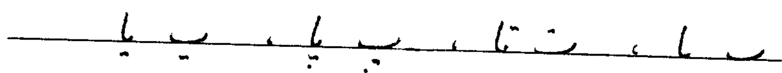
نصب اصالت حضرت مصدق مضرات

صُحت صهبا صولت صدر صداقت

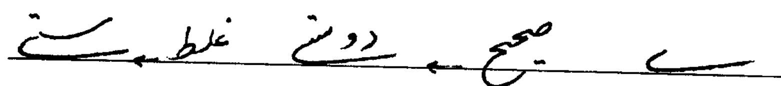
درس شانزدهم

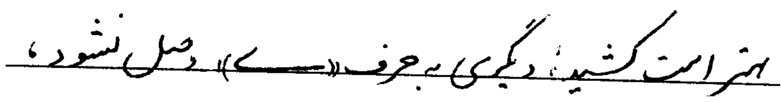

اتصال حرف (ی) در اول و وسط کلمه شبیه حروفی چون (ب) (پ) (ت) (ث) بوده و می‌توان گفت شکل دیگر آن در حالت تنها به گونه زیر بوده است.

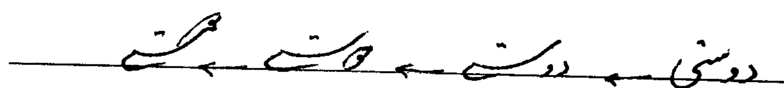

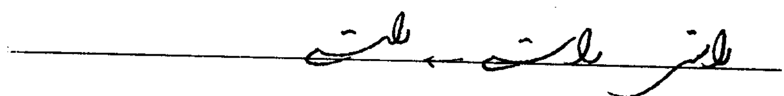
این حرف چنانچه به صورت بلند و کشیده نوشته شود بهتر است به حروف کشیده دیگری که در کلمه قرار دارند وصل نگردد.

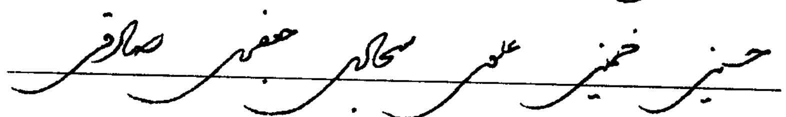

شکل کوتاه معکوس آن در اتصالات آخر کلمات زیبایی خاصی را ایجادمی‌نماید.

درس هفدهم

دایره حرف (ح) (خ) معکوس در هر حال بزرگتر از حالت دوایر معکوس در خط نستعلیق نوشته می‌شود اما قسمت سر آن گاه کوچکتر و گاه بزرگتر از آن بکار برده می‌شود و در اتصال آخر کلمات نیز مورد بالا صادق است.

درشروع کلمات به شکلهای زیر نوشته می‌شود:

حمد جواد جلب حسن حسین حمید حساب

در وسط کلمات به شکلهای زیر نوشته می‌شود:

محو فخر فحش سحاب سحر محراب

در انتهای سطر و درمواقعی که حرف یا حرکت ماقبل مانع حرکت قوسی شکل دایره معکوس باشد، این دایره حذف می‌شود.

درس هجدهم

ع ع غ

حرف (ع)(غ) با دایره ای نسبتا بزرگتر و سری کو چکتر نوشته می‌شود و در اول کلمات به دو شکل متفاوت بکار برده می‌شود:

عزیز عزا عُمر عبد عبدالله عُبید

غلام ع علی عُیب علیا عالم

در خط شکسته تحریری این حرف را در وسط کلمه فقط به یک شکل می‌توان نوشت و گرنه خواندن آن برای خواننده بسیار دشوار خواهد گردید اما چنانچه با قلم این خط نوشته شود می‌توان این حرف را در وسط کلمات به اشکال گوناگون نوشت. در هر حال چنانچه قبل از حرف فوق حروف (الف) (د) (ر) (و) قرار داشته باشد. شکل (ع) به صورتهای زیر نوشته می‌شود.

باغ زاغ مُرغ جیغ جیغ

مغز مغز معز معبد معبد معین

معاون معروف تعدی تعریف نعبد نعر

نعیم نغمه تغابن طبع طبیعت معشوق

سطر نویسی با خط شکسته تحریر

برای نوشتن یک سطر در خط شکسته تحریر باید از اصول و قواعد سطر نویسی که در فصل قبل ذکر شده پیروی نمود. علاوه بر اینکه برای زیباتر شدن سطر بهتر است از یک سوم آخر سطر کلمات کم کم به سمت بالا و سیر صعودی پیدا نمایند. ضمن اینکه چیدمان حروف و کلمات بگونه ای در نظر گرفته شود که زمینه کلمات بعدی برای سوار شدن بر کلمات قبلی فراهم شود و سطر با ریتم منظم و هماهنگی بیشتر به سمت بالا میل کند. هم چنین در سطرهای نوشته شده با این خط می‌توان حروف کشیده را روی حروف کشیده کوتاه تر نوشت که در این صورت برزیبایی سطر افزوده می‌شود. با اینکه تعداد کشیده‌ها می‌تواند در یک سطر شکسته تحریر تا ۳ مورد هم باشد و لی بهتر است به تعداد کمتری بسنده کرد و بیشتر از شکل کشیدهٔ کوتاه کلمات بهره برد. به نمونه سطرهای در نظر گرفته شده توجه فرمائید:

مدامم مست می‌دارد نسیم جعد گیسویت

خرابم می‌کند هر دم فریب چشم جادویت

تو گر خواهی که جاویدان جهان یکسر بیارایی

صبا را گو که بردارد زمانی برقع از رویت

وگر رسم فنا خواهی که از عالم براندازی

بیفشان تا فرو ریزد هزاران جان ز هر مویت

من و باد صبا مسکین دو سرگردان بی‌حاصل

من از افسون چشمت مست و او از بوی گیسویت

حکایت

از شیخ مصلح الدین سعدی

یکی از جمله صالحان بخواب دید پادشاهی را در بهشت و پارسائی در دوزخ

پرسید که موجب درجات این چیست و موجب درکات آن که مردم بخلاف این

معتقد بودند

ندا آمد که این پادشه به ارادت درویشان به بهشت اندر است و این پارسا به تقرب

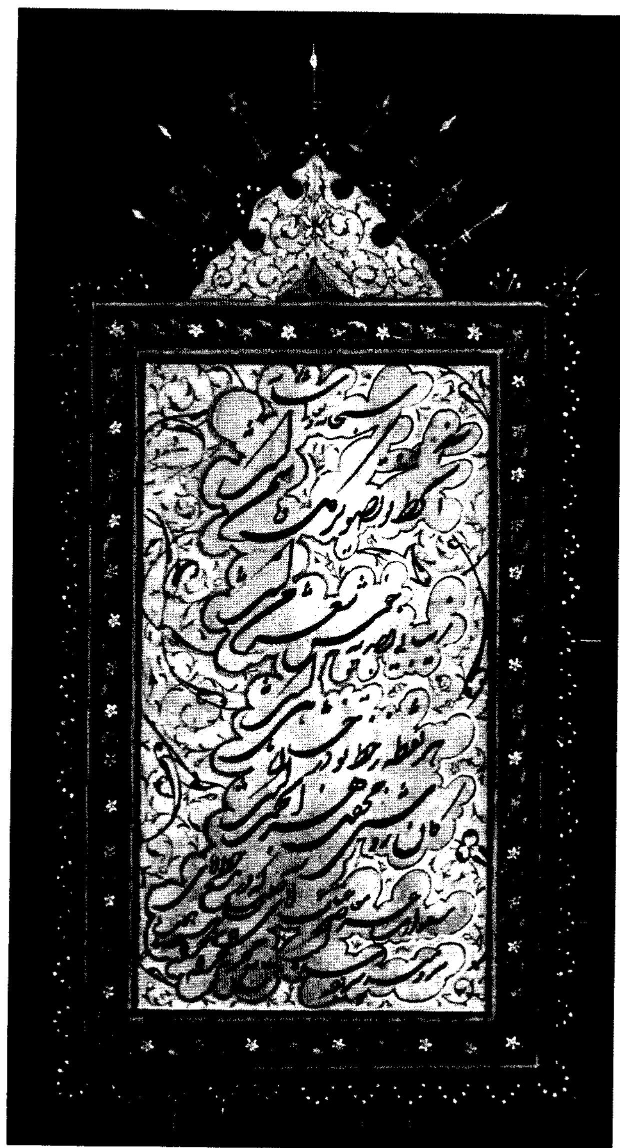
پادشاهان در دوزخ

دلقت بچه کار آید و مسبحی و مرقع

خود را ز عملهای نکوهیده بری دار

حاجت به کلاه برکی داشتنت نیست

درویش صفت باش و کلاه تتری دار

قطعه شکسته نستعلیق به قلم کتابت

بخش سوم

تلفیق دو خط نستعلیق تحریر و شکسته تحریر

تلفیق خطوط در خط تحریر

همانگونه که در ابتدای کتاب توضیح داده شده خط نستعلیق، خطی است بسیار زیبا، باوقار و خط تحریری برگرفته از آن نیز بسیار چشم نواز و خوش منظر خواهد بود. هم چنین خط شکسته نستعلیق که خطی با شکوه و روح نواز است در حالت تحریری نیز دارای همین ویژگیهاست. اما سوالی مطرح است و آن اینکه با وجود این خصوصیات، چرا این خطوط که زائیده ذوق و سلیقه نیاکان ما بوده است در نوشتار روزمره عموم مردم، حتی افراد خوش خط جامعه کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدون تردید می‌توان گفت که در خط نستعلیق چون سرعت نوشتن کم است و زمان زیادی باید صرف کرد تا به عنوان مثال یک نامه اداری نگاشت با توجه به وضعیت زمانه، مورد اقبال قرار نمی‌گیرد هم‌چنین خط شکسته که از جهاتی خطی تزئینی بوده و اغلب خوانندگان را هنگام خواندن متن با مشکل مواجه می‌سازد، هم ایشان را وا می‌دارد تا هنگام نوشتن متون، نیز از این خط استفاده نکنند.

لذا ، از آنجایی که هر کدام از این خطوط دارای محسنات زیادی بوده و زیبایی خود را دارند، به نظر می‌رسد با بهره گیری از خود آنها و به منظور بهره مندی همه اقشار و براساس نیاز مخاطبین و با حفظ اصول و قواعد هر خط، دست به ابتکاری زد و برای این مشکل چاره ای اندیشید، چنانکه درآثار متقدمین این هنر نیز مشاهده شده است گاهی از تلفیق دو خط نستعلیق و شکسته نستعلیق قطعه ای خلق شده است که هم با سرعت نوشته شده و هم به

راحتی خوانده می‌شود و هم دارای زیبایی کافی است. نمونه بارز آن قطعه‌ی است اثر استاد محمد رضا کلهر با خط نستعلیق و چاشنی خط شکسته (یادنامه کلهر، انتشارات انجمن خوشنویسان ایران، شهریور ۱۳۶۸، صفحه ٦٢ از مجموعه‌های علی جاماسب) لذا تمرین و فراگیری این خط (بر اساس آموخته‌های قبلی از خطوط نستعلیق تحریر و شکسته نستعلیق تحریر) ضرورتی است که ایجاب می‌نماید تا با تمرین و ممارست، شیوه نگارش هر حرف، کلمه، سطر و صفحه بندی ملکه ذهن گردیده و در آینده بطور طبیعی نوشتار روزمره با استفاده از آن به رشته تحریر در آید. بدون اینکه برای این خط نامی‌در نظر بگیریم بر اساس تناسب آن با شرایط زمان تلاش می‌شود هر قسمت و یا هر بخش از این دو خط که هدف ما را تأمین می کنند، ضمن حفظشان آنها، مورد استفاده قرار گیرد. به عنوان مثال دوایری که در خط نستعلیق بکار برده می‌شود در حالت جدید تغییر شکل داده و سایر حروف نیز براساس ویژگیهایی که دارند تغییر حالت میدهند. به گونه‌های انتخاب شده و سطرهای در نظر گرفته شده در صفحات بعد توجه فرمائید.

توضیحات تکمیلی تلفیق

چنانچه حروف (الف) (ر) (د) (و) (ه) (ط) (م) (ح) (ع) ، در حالت تنها بکار روند مشکلی در خواندن ایجاد نمی‌کنند، لذا در این موقع از شکل شکسته آنها استفاده می‌شود:

«نستعلیق» «شکسته» «تلفیقی»

ا ر د و ه ط ا ر ر و د ط شکل شکسته این

م ح ع م ح ع حروف استفاده میشود

بهتر است در حالت تنها و یا اتصالات ساده، زائده ابتدای حرف (الف) حذف شود.

آگاهی ← آگاهی آباد ← آباد السلام ←

السلام ایران ← ایران والله ← والله

اگر ← اگر از آگهی ← آدمی اکبر

اگر اکام امام ← امام استراحت ←

استراحت یا استراحت آرزومند ← آرزومند

هم چنین باید توجه نمود تا به نحو قابل توجهی از وصل کردن حروف بهم پرهیز شود تا خواندن مطلب راحت تر صورت پذیرد.

مثال:

هم چنین شکلهایی از کلمات که در خط شکسته فرم خاصی دارند به شیوهٔ بینابین تحریرمی‌شود.

از شکل‌هایی که خواندن آنها برای خواننده ابهام دارد، خودداری شود و شکل ساده تر آن مورد استفاده قرار کیرد.

مقایسهٔ چند سطر

نستعلیق — توانگرا دل درویش خود بدست آور

شکسته — توانگرا دل درویش خود بدست آور

تلفیقی — توانگرا دل درویش خود بدست آور

همانگونه که مشاهده می‌شود خطی که از تلفیق دو خط فوق ایجاد شده، ضمن حفظ زیبایی‌ها، راحت تر نوشته و خوانده می‌شود.

نستعلیق — غنیمتی شمر ای شمع وصل پروانه

شکسته — غنیمتی شمر ای شمع وصل پروانه

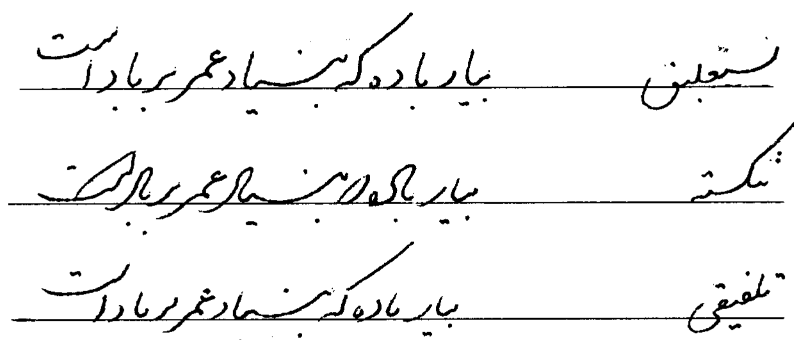
تلفیقی — غنیمتی شمر ای شمع وصل پروانه

شبیه سطرهای خط شکسته، در شیوهٔ پیشنهادی نیز انتهای سطر به سمت بالا میل می کند و بر زیبایی آن می‌افزاید.

نستعلیق — مژده دادند که بر ما گذری خواهی کرد

شکسته — مژده دادند که بر ما گذری خواهی کرد

تلفیقی — مژده دادند که بر ما گذری خواهی کرد

اجزایی از هر خط را که می‌تواند هدف ما را در ۳ اصل ذکر شده تأمین نماید در تحریر مورد استفاده قرار میدهیم. تا نوشته‌ای که با خط تلفیق شده حاصل می‌شود هم از نظر زیبایی و هم از نظر خوانایی نظر بیننده و خواننده را جلب نماید حسن دیگری که خط تلفیق شده دارد این است که نویسنده می‌تواند آن را به تندی و به همان زیبایی بنویسد اما همانگونه که قبلا ذکر شد نوشتن خط نستعلیق تحریری زمان زیادتری نیاز دارد و برای نوشتن متون طولانی نویسنده را خسته می‌کند. هم چنین خط شکسته با اینکه به سرعت نوشته می‌شود اما، در هنگام خواندن، فرد را دچار اشکالاتی می‌نماید بخصوص که خواننده خود نویسنده (خوشنویس) نباشد. با این وجود کارایی خط تلفیق شده بیشتر حس می‌شود. اما سوالی که مطرح می‌شود این است که آیا سرعت در نوشتن خط شکسته زیادتر است یا در خط تلفیق شده؟ در پاسخ باید گفت چنانچه در خط تلفیق شده نویسنده تسلط پیدا کند و بر اثر ممارست، نوشتار روزمره خود را به این خط بنگارد به مرور می‌تواند این خط را نیز با سرعت و به تندی بنویسد تا جایی که سرعت نوشتن این خط از سایر خطوط بیشتر خواهد بود.

چند سطر با خط تحریری تلفیق شده

این سطرها برای تمرین، شما در نظر گرفته شده است در قسمت‌هایی که کمرنگ نوشته شده قلم گزاری نمائید.

در کوی ما شکسته دلی می‌خرند و بس

در کوی ما شکسته دلی می‌خرند و بس

در کوی ما شکسته دلی می‌خرند و بس

در کوی ما شکسته دلی می‌خرند و بس

در کوی ما شکسته دلی می‌خرند و بس

بخواره دفتر اشعار و راه صحرا گیر

بخواره دفتر اشعار و راه صحرا گیر

بخواره دفتر اشعار و راه صحرا گیر

بخواره دفتر اشعار و راه صحرا گیر

بخواره دفتر اشعار و راه صحرا گیر

قدر مجموعه گل مرغ سحر داند و بس

قدر مجموعه گل مرغ سحر داند و بس

قدر مجموعه گل مرغ سحر داند و بس

قدر مجموعه گل مرغ سحر داند و بس

قدر مجموعه گل مرغ سحر داند و بس

به رباعی‌های زیر که با خط تحریری تلفیقی تحریر شده است توجه فرمائید. چنانچه شعر بلندی را می‌خواهید با این خط بنویسید لازم است تا حتما به نکاتی که در بخش‌های قبل ذکر شد، توجه و آنها را رعایت نمائید.

صبر بر قسمت خدا کردن
هر که حاجت به ناسزا آورد
تشنه بر خاک گرم مردن به
کآب سقای بی صفا خوردن

هم چنین:

خدایا فضل کن گنج قناعت
چو بخشیدی و دادی ملک ایمان
گرم روزی نباید تا بمیرم
به از نان خوردن از دست لئیمان

«سعدی»

پس از تمریناتی که در بخش‌های قبل انجام داده و نکاتی که در فصل جدید آموخته‌اید براحتی می‌توانید سطرهای مختلفی را بنویسید. در این قسمت می‌توانید سطرهایی را انتخاب کنید و حتی بدون داشتن سرمشق و با توجه به نکات آموخته شده خودتان برای آن ترکیب مناسب را در نظر گرفته و با خط تلفیقی آن را تحریر نمائید. بهتر است نوشته‌های خود را به رؤیت استادی برسانید و از ایشان بصورت حضوری نیز راهنمایی بگیرید تا اشکالات جزیی خط شما نیز برطرف شود.

مرا با خود ببر تا اوج هستی اوج زیبائی

مرا با خود ببر تا بی نهایت های رویائی

مرا با خود ببر تا قله عشق فلک فرسا

مرا با خود ببر تا منبر نازک تماشائی

مرا با خود ببر تا عمق دنیای نگاه خود

مرا با خود ببر تا باغ رستن‌ها شکوفائی

مرا با خود ببر تا سبز سبز صنوبرها

مرا با خود ببر تا اوج شور و اوج شیدائی

مرا با خود ببر تا عالم دلهای بی پروا

مرا با خود ببر تا عالم مستی و رویائی

علی‌اکبر خلیلی

تو عشق من و شور من و یار منی

تو خالق شعر و سوز اشعار منی

تو آیه‌ای از کتاب ناخوانده عشق

تو روشن فصل ناب گفتار منی

تو مایه آرامش و آسایش جان

تو داروی درد قلب بیمار منی

تو مظهر مهر و آفتابی از عشق

تو روشنی صبح و سپیدار منی

تو نغمه من سرود آزادی من

تو شعر سپید باغ پندار منی

«علی اکبر خلیلی»

حکایت:

قدما گفته‌اند:

که بنای استادی و شاگردی بر دو حرف است

بنای استادی بر شفقت

و بنای شاگردی بر حرمت

هر که را حرمت نیست شاگردی را نشاید

و هر که را شفقت نیست استادی را

نکته مهم:

توجه به این نکته بسیار ضروری است که شأن هر خط اقتصاء می‌کند تا در صورت نیاز از آن بهره گرفته شود و چنانکه در ابتدای کتاب نیز توضیح داده شد بهتر است برای نوشتن نامه یا درخواستی به بزرگتران برای این کار زمان کافی در نظر گرفت و آن نامه را به خط نستعلیق نگاشت. هم چنین در نوشته‌هایی که بیشتر جنبه زیبایی و تزئینی آن موردنظر است می‌توان از خط شکسته نستعلیق استفاده نمود. خط پیشنهادی که در فصل آخر این کتاب ارائه شده در صورت تمرین و تسلط نویسنده بر آن خطی بسیار مناسب و مورد تأیید اساتید بوده و ذکر این مطلب نیز در پایان ضروری است (که در سایر ممالک نیز خط مکاتبات عادی، نوع کلاسیک و خاصی از یک خط نیست و خط تحریر براساس نیاز جوامع، زائیده خطوط متداول آن کشور بوده که با تلاش کارشناسان و خطاطان برجسته و با تجربه و آگاه به نیاز زمان به مردم معرفی می‌شود) و نیز علاقه مندان، با پشتکار به شیوه صحیح نگارش آن دسترسی پیدا می‌نمایند. این خط قابلیت تغییرات متناسب دیگری را نیز دارد که هیچ لطمه ای به آن وارد نمی‌کند و بیشتر جنبهٔ تزئینی آن مورد نظر است که هر کس بنابر سلیقه خود و با نظر استاد می‌تواند جزئیاتی را به آن اضافه و یا از آن کم کند. بهتر است این تغییرات جزیی و با توجه به اصالت‌ها باشد. و باید توجه داشت که این تغییرات منجر به تغییر ماهیت خط نگردد.

سیاه مشق با عنوان آیهٔ «و ان یکاد ...»

سیاه مشق نستعلیق با عنوان:

«فغان که کاسه زرین بی‌نیازی را

گرسنه چشمی با کاسه گدایی کرد»

قطعه سطر شکسته نستعلیق با عنوان:

«در ضمیر ما نمی‌گنجد به غیر از دوست کس

هر دو عالم را به دشمن ده که ما را دوست بس»

یادداشت

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

یادداشت

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

یادداشت

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

یادداشت

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

یادداشت

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....